

Wpływ filozofii Johna Stuarta Milla (1806 – 1873) na doktryny polityczno – prawne w Europie w XIX i XX w.

Angielski filozof i ekonomista jest uważany za jednego z najwybitniejszych ludzi XIX wieku. Jego system filozoficzny, nazywany empiryzmem jest uważany za „równoległy” do pozytywizmu Augusta Comte. Wywarł on duży wpływ na życie intelektualne Europy.

1. Biografia i dorobek Johna Stuarta Milla

Był synem filozofa Jamesa Milla. Od dzieciństwa zdradzał wybitne uzdolnienia intelektualne. Otrzymał bardzo staranne wykształcenie chociaż żadnej uczelni wyższej nie ukończył. W wieku 17 lat podjął pracę w administracji brytyjskiego imperium i pracował tam do emerytury. Zyskał opinię bardzo sprawnego urzędnika. Pełnił wysokie stanowiska. Uczestniczył też aktywnie w życiu politycznym. Był związany z Partią Liberalną. Zasiadał z jej ramienia w Parlamencie. Dzięki swej pracy zawodowej oraz działalności politycznej poznał problematykę życia społecznego w stopniu znacznie lepszym niż G. W. Hegel i A. Comte. Pracę zawodową oraz aktywność polityczną J. S. Mill łączył z pisarstwem. Był „prywatnym uczonym”, nie związanym na stałe z żadną wyższą uczelnią. Zajmował się problematyką filozoficzną, ale nie stronił również od publicystyki politycznej.

Ważną rolę w jego biografii odegrała Harriet Taylor (1807 – 1858). W wieku 20 lat J. S. Mill popadł w ciężką depresję, z której wyprowadziła go właśnie Harriet. Ubocznym skutkiem tej terapii był fakt, iż oboje zakochali się w sobie. Harriet Taylor była kobietą piękną i bardzo inteligentną, a zarazem utalentowaną pisarką o przekonaniach feministycznych. Niestety, ale była zarazem mężatką, matką trojga dzieci i głęboko wierzącą protestantką. Nie zdecydowała się na rozwód, lecz nie była jednak w stanie zerwać więzi z J. S. Millem. Przez długie lata pozostawali przyjaciółmi. Formalne małżeństwo zawarli dopiero po śmierci pierwszego męża Harriet. Inspirowała ona J. S. Milla do pracy twórczej i wywarła wpływ na jego poglądy filozoficzne oraz polityczne.

2. Poglądy filozoficzne

J. S. Mill nawiązywał w swojej twórczości filozoficznej do poglądów A. Comte, którego znał osobiście i cenił. Zarazem jednak zarzucał swemu francuskiemu przyjacielowi nadmierne zadufanie w sobie i dogmatyzm. Własne poglądy formułował ostrożnie. W przeciwieństwie do A. Comte doceniał rolę psychologii i życia duchowego. Najwybitniejszym dziełem naukowym Milla jest praca „System logiki”, wydana po raz pierwszy w 1843 r. Wyróżniał dwa poglądy na

wiedzę ludzką: empiryczny, którego podstawą jest wiedza i doświadczenie oraz aprioryczny, którego podstawą jest intuicja oraz „idee wrodzone”. Zdaniem Milla tylko pogląd empiryczny jest właściwy. Uważał, że nie istnieją żadne prawdy konieczne, powszechne i oczywiste. To tylko twory ludzkiej psychiki. Jedynym źródłem rzetelnej wiedzy jest doświadczenie czyli empiria. Zalecał jednak dużą ostrożność przy ocenie wyników doświadczenia. Tylko bardzo duża liczba uzyskanych rzetelnie wyników uprawnia do formułowania praw.

W sferze naukowych zainteresowań J. S. Milla znajdowała się także etyka. Kwestii tej poświęcił rozprawę „Utylitaryzm”, wydaną po raz pierwszy w 1863 r. Zdobyła ona ogromną popularność. J. S. Mill uważał, że naturalną cechą ludzi jest dążenie do szczęścia poprzez przyjemności i unikanie cierpienia. Odróżniał jednak przyjemności niższego rzędu (zmysłowe) od przyjemności wyższego rzędu. Czasami trzeba zrezygnować z przyjemności zmysłowych ponieważ: „lepiej być niezadowolonym Sokratesem niż zadowolonym głupcem.”

3. Poglądy na życie polityczne i gospodarcze

Główne prace wybitnego angielskiego filozofa, poświęcone zagadnieniom ekonomicznym i politycznym to:

- „Zasady ekonomii politycznej”
- „O wolności”
- „O rządzie reprezentatywnym”
- „Poddaństwo kobiet”.

J. S. Mill starał się przenieść zasady empiryzmu do życia społecznego. Był zwolennikiem rozsądku, umiaru i kompromisu. Podstawą koncepcji społecznych J. S. Milla było przekonanie, że każda jednostka ma prawo do wolności, a granice tej wolności stanowi tylko wolność innego człowieka. W pracy „Poddaństwo kobiet” krytycznie opisał sytuację kobiet w czasach sobie współczesnych i domagał się ich równouprawnienia. W dziedzinie ekonomii opowiadał się za gospodarką wolnorynkową. Dopuszczał jednak daleko idącą ingerencję władz państwowych w życie gospodarcze, w celu ochrony słabych jednostek. Jego zdaniem podział dochodu narodowego powinien dokonywać się na zasadach „moralnej sprawiedliwości”.

J. S. Mill uważał, że zadaniem państwa jest stworzenie warunków dla rozwoju każdej jednostki. Rozwój społeczeństwa jest efektem rozwoju jednostek, które w skład tego społeczeństwa wchodzi. Państwo nie może narzucać społeczeństwu obowiązujących poglądów

ani zasad moralnych. Za główną funkcję państwa uważał ochronę bezpieczeństwa publicznego i własności. Poglądy J. S. Milla na temat państw skrajnie różnią się więc od filozofii państwa G. W. Hegla. Dla niemieckiego filozofa państwo było boską ideą, której jednostki powinny całkowicie się poświęcić. Według J. S. Milla zakres władzy państwowej musi być dokładnie określony przez przepisy prawne a każda jednostka ma prawo do szerokiej autonomii.

4. Wpływ J. S. Milla na doktryny polityczno – prawne

J. S. Mill, jak wspomniano był aktywnym politykiem. Pod koniec życia był nawet uznawany za jednego z czołowych liderów Partii Liberalnej. Jego koncepcje wywarły silny wpływ na doktryny polityczne i prawne, związane z liberalnym nurtem europejskiej myśli politycznej.